

data. It was registered the mixed type of accentuation, manifested by the combined multidirectional accentuated traits (with the exception of excitability) and temperament (with the exception of anxious).

Conclusion. The psychosocial rehabilitation of schizophrenic patients who committed especially dangerous acts should include personalized programs aimed at compensating personal characteristics, which facilitate the realization of delict.

Key words: schizophrenia, personal characteristics, accentuation of personality traits, socially dangerous acts against life and health, especially dangerous acts realization mechanism.

Відомості про авторів:

Мишисє В'ячеслав Данилович - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри дитячої, соціальної та судової психіатрії НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: м. Київ, вул. Фрунзе, 103, тел.: (044) 468 32 17.

Гринєвич Євгенія Геннадіївна - доктор медичних наук, професор кафедри дитячої, соціальної та судової психіатрії НМАПО імені П.Л. Шупика. Адреса: м. Київ, вул. Фрунзе, 103, тел.: (044) 468 32 17.

Кушнір Анатолій Миколайович - кандидат медичних наук, головний лікар ДЗ "Українська психіатрична лікарня з суворим наглядом МОЗ України". Адреса: 49006, м. Дніпропетровськ, вул. Чичеріна, 84, тел.: (0562) 42-50-16.

УДК:159.9–079:6:34–051

© В.Ю. ОМЕЛЯНОВИЧ, 2015

В.Ю. Омелянович

ДОСВІД АПРОБАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ ОБСТЕЖЕННЯ В СИСТЕМІ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

Вступ. Важливим напрямком психопрофілактичної роботи є виявлення психічної патології під час проведення профілактичних психіатричних оглядів.

Мета. Оцінювання додаткових експериментально-психологічних методик для проведення психологічного скринінг-діагностичного обстеження.

Матеріал та методи. Контингент (348 працівників міліції чоловічої статі) був обстежений з використанням набору психологічних непроективних психодіагностичних тестів. Для оцінювання результатів використовувались психометричні та математико-статистичні методики.

Результати. Незважаючи на широке використання в психологічній практиці усіх чотирьох відібраних для дослідження тестів, психометричні характеристики тільки двох з них свідчать про можливість їх використання в системі ОВС. Таким чином, використання будь-яких психодіагностичних інструментів можливе тільки після обґрунтування їх надійності та валідності для специфічного контингенту працівників міліції.

Ключові слова: експериментально-психологічні методи, психометричні характеристики, психопрофілактика, працівники органів внутрішніх справ.

Вступ. Одним з основних напрямків роботи по психолого-психіатричному забезпеченню службової діяльності працівників органів внутрішніх справ (ОВС) є активна диспансеризація контингенту шляхом проведення щорічних

психіатричних оглядів з обов'язковим психологічним скринінг-діагностичним обстеженням. Низка відомчих документів, таких як Програма зміцнення кадрового потенціалу МВС України на 2012-2016 рр., Програма психопрофілактичної роботи з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ України на 2013-2017 рр. та ін. вимагає постійного вдосконалення психодіагностичної роботи, своєчасного виявлення не тільки осіб, які страждають на розлади психіки та поведінки, але й працівників ОВС з нервово-психічною нестійкістю, схильністю до агресії та інших девіантних форм поведінки. Здійснення цієї роботи неможливо без розширення діапазону експериментально-психологічних методик, які могли б бути використані під час проведення цих оглядів.

Мета. Оцінювання додаткових експериментально-психологічних методик для проведення психологічного скринінг-діагностичного обстеження працівників ОВС. Відповідно до поставленої мети, в якості завдань дослідження виступала оцінка надійності, дискримінативності та валідності обраних експериментально-психологічних методик та формування висновків щодо можливості їх подальшого використання в системі ОВС України.

Матеріал та методи. З урахуванням того, що скринінгове психологічне обстеження працівників ОВС здійснюється в умовах обмеження часу, для апробації були відібрані непроективні психологічні методики, які добре зарекомендували себе за даними наукової літератури, та, крім того, характеризуються невеликим обсягом запитань і простотою відповідей. Основними діагностичними цілями обраних тестів було виявлення як екзогенно-невротичних, так і конституціонально-особистісних маркерів нервово-психічної нестійкості. Набір обраних методик включав в себе методики «Агресивна поведінка» (Є. П. Ільїн, П. О. Ковальов) [1], «Самооцінка тривожності, ригідності та екстравертованості» (Д. Моудслі) [2], «Опитувальник локусу контролю» (Н. Levenson) [3] та Міссісіпська шкала ПТСР (N. M. Keane) [4]. Статистична обробка отриманих результатів здійснювалась з використанням розрахунку коефіцієнтів α -Л. Кронбаха, половинного розщеплення Гуттмана, δ -Л. Фергюсона, дихотомічної кореляції ϕ , а також однофакторного дисперсійного аналізу з використанням класичної моделі Фішера, патріціонного кластерного аналізу та експлораторного факторного аналізу.

Група обстежених складалась з 348 працівників органів та підрозділів внутрішніх справ у віці від 21 до 48 років, які по службі характеризувалися позитивно, за психіатричною допомогою ніколи не зверталися. Стаж служби респондентів у ОВС становив від 1 до 27 років. Обстежувані обиралися методом випадкового вибору з представників основних міліцейських професій.

Результати та їх обговорення. Надійність тестів була досліджена шляхом визначення їх консистентності за результатами розрахунку коефіцієнту α Л. Кронбаха та методом розщеплення навпіл. За результатами оцінювання консистентності тесту «Агресивна поведінка» («АП») були отримані дані, які свідчать про досить високу внутрішню узгодженість складових інтегрального показника РН, та прийнятну консистентність шкал КВ та ПФ, тоді як показники коефіцієнтів α -Кронбаха та половинного розщеплення Гуттмана для шкал ПВ та КФ вказують на сумнівний характер надійності цих шкал (табл. 1). За результатами аналізу показників методики «Самооцінка тривожності, ригідності та екстравертованості» («ТРЕ») було виявлено (табл. 2), що середні інтегральні показники тривожності, ригідності та екстравертованості

обстежуваного контингенту знаходились в межах середнього рівня. Разом з тим, показники коефіцієнтів α -Кронбаха та половинного розщеплення Гуттмана для діагностичних шкал цього тесту були вкрай низькими. Таким чином, від 44% до 86% дисперсії результатів, отриманих за шкалами тесту, залежать не від справжньої дисперсії, а від дисперсії помилки, що дає можливість розцінювати надійність методики TPE як незадовільну.

Таблиця 1

Загальні статистичні характеристики показників методики «АП» та розрахунок статистичних характеристик її консистентності

Шкали	ПВ	КВ	КФ	ПФ	РН
M	3,368	3,052	1,181	3,141	9,56
SE	0,094	0,101	0,072	0,098	0,228
SD	1,753	1,89	1,338	1,832	4,251
D	3,075	3,571	1,791	3,355	18,07
α -Кронбаха	0,567	0,607	0,536	0,605	0,78
Guttman split-half	0,567	0,676	0,407	0,522	0,763

Примітка (тут і далі): M – середнє за шкалою; SE – стандартна помилка за шкалою; SD – стандартне відхилення за шкалою; D – дисперсія показників шкали; α -Кронбаха – коефіцієнт альфа Л. Кронбаха; Guttman split-half – коефіцієнт половинного розщеплення Гуттмана.

За результатами проведеного дослідження показників методики «Опитувальник локусу контролю» («I-P-C-Fragebogen») було встановлено, що консистентність зазначеного тесту також не є достатньою, а від 46% до 61% дисперсії отриманих результатів залежать від дисперсії помилки (табл. 2).

Таблиця 2

Загальні статистичні характеристики та результати розрахунку консистентності тестів «TPE», «I-P-C-Fragebogen» та «MS PTSD»

Методики	TPE			I-P-C Fragebogen			MS PTSD
	Т	Р	Е	І	Р	С	
M	36,7	42,0	34,22	6,95	1,08	1,8	48,56
SE	0,4	0,41	0,42	0,06	0,07	0,08	0,53
SD	6,69	7,61	7,8	1,1	1,27	1,45	10,06
D	44,8	57,8	60,8	1,21	1,62	2,1	101,18
α -Кронбаха	0,46	0,14	0,44	0,39	0,58	0,54	0,67
Guttman split-half	0,49	0,13	0,56	0,36	0,59	0,44	0,63

За результатами оцінювання консистентності тесту «MS PTSD» були отримані дані, які свідчать про досить високу внутрішню узгодженість методики. Крім того, отримані в результаті нашого дослідження дані збігаються з результатами вивчення консистентності, в особливості – показника α -Кронбаха, які були отримані на аналогічному матеріалі

авторами російськомовної адаптації цієї методики [4], хоча середній показник шкали і був декілька більшим (таб. 2). Дискримінативність використаних психодіагностичних методик оцінювалась шляхом розрахунку коефіцієнту δ Л.Фергюсона. В результаті проведеного аналізу було встановлено, що дискримінативність усіх шкал методик «АП», «MS PTSD», «TPE» та «I-P-C-Fragebogen», є досить високою (δ -Ferguson=0,88±0,1), причому найвищу дискримінативність виявили по-казники методик «MS PTSD» та «Агресивна поведінка», а показники індивідуальної прогностичності тестів «TPE» та «I-P-C-Fragebogen» були меншими (табл. 3). Конструктивна валідність психодіагностичних методик досліджувалась шляхом проведення експлораторного факторного аналізу, причому факторне навантаження, рівне чи вище за 0,3, розцінювалось як достатнє, за умовою, що інші факторні навантаження за відповідним пунктом прагнули до нуля.

Таблиця 3

Результати розрахунку коефіцієнту дискримінативності δ -Фергюсона

Методика шкала	«Агресивна поведінка»					MS
	ПВ	КВ	КФ	ПФ	РН	PTSD
δ -Ferguson	0,922	0,938	0,794	0,921	0,963	0,984
Методика шкала	«TPE»			«I-P-C-Fragebogen»		
	T	P	E	I	P	C
δ -Ferguson	0,894	0,805	0,833	0,781	0,805	0,873

В результаті проведеного аналізу показників окремих пунктів методики «Агресивна поведінка» було виділено 4 фактори, які теоретично повинні були співпадати з діагностичними шкалами методики, а в результаті порівняння виявлених факторів та наборів пунктів тесту, які їх сформували, зі структурою запропонованих авторами методики діагностичних шкал, було виявлено, що конструктивна валідність шкали ПВ була підтверджена тільки для 50% тверджень, які її складають; для шкали КВ – для 30% тверджень; для шкали КФ – для 30% тверджень; для шкали ПФ – для 60% тверджень. Все вищесказане вказує на недостатні зв'язки між латентними факторами та змінними, що спостерігаються, тобто на недостатню конструктивну валідність методики «АП». В результаті проведеного експлораторного факторного аналізу показників окремих пунктів методики «I-P-C-Fragebogen» було виділено 3 фактори, які теоретично повинні були співпадати з діагностичними шкалами методики. Проведена факторизація не підтвердила конструктивну валідність даної методики для контингенту працівників ОВС, але отримані результати зовсім не суперечать загальному теоретичному базису, на якому був заснований опитувальник – виділений нами 1 фактор включав в себе пункти двох шкал, які оцінювали одну й ту ж психологічну характеристику – екстернальність (тільки в різних її проявах), не включаючи в себе жодного пункту шкали, яка оцінювала протилежну психологічну характеристику – інтернальність.

В результаті проведеного експлораторного факторного аналізу показників окремих пунктів методики «TPE» було виявлено, що у випадку виділення 3 факторів, які теоретично повинні були співпадати з діагностичними шкалами

тесту, достатні факторні навантаження мають тільки 25 з 35 змінних методики, тобто у 29% отриманих змінних статистично значущі зв'язки з латентними факторами були відсутні. Крім того, будь-якого збігу структури змінних, що сформували виділені фактори зі структурою діагностичних шкал методики не спостерігалось. Таким чином, отримані результати свідчать про недостатню конструктивну валідність методики «ТРЕ».

Критеріальна валідність психодіагностичних методик досліджувалась шляхом розрахунку коефіцієнту дихотомічної кореляції ϕ . Статистична значущість коефіцієнту ϕ визначалася по таблицям розподілу χ^2 з одним ступенем свободи. Для здійснення вказаного аналізу була проведена кластеризація показників психодіагностичних методик методом К-середніх, що дозволило виділити групи респондентів ($p \leq 0,0001$), які мали статистично значущі більш за середньогрупові та менш за середньогрупові показники за кожною окремою методикою. Виключенням стала шкала ригідності методики «ТРЕ», кластеризація показників якої виявилася статистично неприйнятною ($p = 0,097$). В результаті проведеного розрахунку коефіцієнту ϕ було встановлено, що при досить високому рівні статистичної значущості отриманих результатів критеріальну валідність усіх психодіагностичних методик можливо вважати за достатню: для методики «АП»: $\phi = 0,242$; $p = 6E-06$; для методики «ТРЕ»: $\phi = 0,225$; $p = 3E-05$; для методики «I-P-C-Fragebogen»: $\phi = 0,354$; $p = 4E-11$.

Висновки. В результаті проведеного аналізу були отримані дані, які дають можливість стверджувати, що методика «АП» може бути використана тільки як індикатор загального рівня нестриманості працівників ОВС, а її використання з метою вивчення структури агресивної поведінки не є доцільним. «MS PTSD» виявила високий рівень надійності, дискримінативності та валідності, що дає можливість рекомендувати її використання, а рівень надійності та конструктивної валідності методик «ТРЕ» та «I-P-C-Fragebogen», навпаки, виявився низьким, що хоча і не суперечить концепції Дж. Роттера, не співпадає з характеристиками тесту, запропонованими його авторами, що унеможливає їх використання цих тестів в процесі психологічного обстеження працівників ОВС. Крім того, слід звернути увагу на ще один висновок, який логічно витікає з усього вищесказаного. Існуюча практика впровадження в роботу відомчих психолого-психіатричних служб психодіагностичних методик, навіть тих, які добре зарекомендували себе на протязі довготривалого використання в межах інших професійних контингентів, без проведення їх якісного оцінювання та аналізу апробації при обстеженні працівників ОВС слід вважати неприйнятною. Навпроти, використання будь-яких психодіагностичних інструментів відносно представників повинно відбуватися тільки після обґрунтованого доказу їх надійності та валідності з урахуванням гендерних, соціально-психологічних, а можливо і регіональних особливостей цього досить специфічного контингенту.

Література

1. Ильин Е. П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин – СПб.: «Питер», 2001. – С. 543-545.
2. Методика самооценки тревожности, ригидности и экстравертированности (по Д.Моудсли) // Диагностика эмоционально-нравственного развития [под ред. И. Б. Дерманов]. – СПб., 2002. – С.129-132.
3. Krampen G. Zur Spezialitat von Kontrolluberzeugungen / G. Krampen // Psychologie. Schweizerische Zeitschrift fur Psychologie. – 1986. - N 1-2. - S. 67—86.

4. Тарабрина Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса / Н. В. Тарабрина. – СПб.: «Питер», 2001. – С. 228 – 232.

В.Ю. Омелянович

Опыт апробации экспериментально-психологических методов обследования в системе органов внутренних дел

**Национальная медицинская академия последипломного образования
имени П. Л. Шупика**

Введение. Важным направлением психопрофилактической работы является выявление психической патологии во время профилактических психиатрических осмотров.

Цель. Оценка дополнительных экспериментально-психологических методик для проведения психологического скрининг-диагностического обследования.

Материал и методы. Контингент (348 сотрудников милиции мужского пола) был обследован с использованием набора психологических непроективных психодиагностических тестов. Для оценки результатов использовались психометрические и математико-статистические методики.

Результаты. Несмотря на широкое использование в психологической практике всех четырех отобранных для исследования тестов, психометрические характеристики только двух из них свидетельствуют о возможности их использования в системе ОВД. Таким образом, использование любых психодиагностических инструментов возможно только после обоснования их надежности и валидности для специфического контингента работников милиции.

Ключевые слова: экспериментально-психологические методы, психометрические характеристики, психопрофилактика, сотрудники органов внутренних дел.

V.Yu. Omelyanovich

Approbation experience of experimental-psychological methods of inspection in the system of internal affairs bodies

Shupyk National Medical Academy of Postgraduate Education

Introduction. Revealing of mental pathology during preventive psychiatric inspections is an important direction of psycho-prophylactic activity.

Aim. Estimation of additional experimental-psychological procedures for conducting psychological screening-diagnostic inspection.

Materials and methods. Contingent (348 police staff members, male subjects) was inspected with the use of psychological non-projective psycho-diagnostic tests. Psychometric and mathematical-statistical procedures were used to evaluate the results.

Results. Despite wide usage of all four tests selected for study in the psychological practice psychometric characteristics only of two of them testify to possibility of their use in the system IAB. Thus, the use of any psycho-diagnostic instruments is possible only after their reliability and validity substantiation for the specific contingent of police staff.

Key words: experimental psychological methods, psychometric characteristics, psychoprophylaxis, internal affairs body employees.

Відомості про автора:

Омелянович Віталій Юрійович - доктор медичних наук, доцент кафедри дитячої, соціальної та судової психіатрії НМАПО імені П.Л.Шупика. Адреса: Київ, вул. Дорогожицька, 9.